

25.77x15.21	1	עמוד 12	הארץ - כותרת	29/08/2019	69818988-7
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

בין הזקן של הרצל לדיונים על השבת: הארכיון הציוני פותח את המגירות

לא רק טרומפלדור נתן יד לציונות

עופר אדרת

ב-10 ביוני 1891 כתב בנימין זאב הרצל ביומנו: "היום בשעה 3:45 בבוקר נולד בני, הנס, בן-מעוֹת". הדמעות המשיכו ללוות את השניים גם בשארית חייהם: במשך 13 שנים בלבד זכה חווה המדינה לגדל את בנו בטרם מת. גם הנס לא האריך ימים – והתאבד בירייה ב-1930. היומן ופריטים נוספים של הרצל – בהם הנייר שעליו כתב "אם תרצו אין זו אגדה" בגרמנית ותמונה בלי הזקן המפורסם – נשחררו בארכיון הציוני בירושלים ונשלפו לאחריהם לרגל תערוכה המסכמת מאה שנים להקמתו.

ההתחלה לא היתה קלה, כפי שתיאר לימים ד"ר גאורג הרליץ, המנהל הראשון של הארכיון שהוקם בברלין: "שאלתי בצורה נאיבית, 'היכן נמצא הארכיון שאני אמור לנהל'. לקחו אותי לחדר רון קטן, שהיה בעבר חדר האמבטיה של דירה פרטית". על אחד הקירות עמד ארון מדפים ובו כ-50 תיקים. באמצע החדר היה "הר של ניירות", לדבריו. "הנה, זה הארכיון", אמרו לו. כעבור חמש שנים

עבר הארכיון למרתף בבניין מרווח יותר, והירידה אליו היתה דרך מדרגות תלולות. "ההרגשה היא שאתה נכנס לקטקומבות", תיאר אחד המבקרים.

ב-1933 נוהלו מגעים חשאיים להצלת הארכיון מהנאצים. "האקלים בארצנו (גרמניה) אינו יפה לסחורה שאני מטפל בה, אולי היה ראוי להעבירה לארץ חמה יותר", כתב המנהל בקוד סתרים. בספטמבר נבראו הארכיון ב-154 ארגונים והועבר לארץ הקודש. בימי המנדט הערבי הגדול הצטייד הארכיון בארונות ברזל חסיני אש לחומריים החשובים. ב"שבת השחורה" (1946) נשלף הרליץ מביתו בידי הבריטים ואולץ לפתוח את מחסן הארכיון בחיפוש אחר נשק לא הצליח לחלץ מהכספת את החומרים הסודיים של המחתרת.

מסמך של ועד העלייה שנכתב על בזה. הארכיון החל כארון בחדר אמבטיה בברלין. צילום: עופר אדרת

הסכסוך היהודי-ערבי. אחרי מלחמת העולם השנייה מילא הארכיון תפקיד בחיפוש אחר רכוש יהודי באירופה. בשנים האחרונות הוא משמש גם את הציבור הרחב לחיפוש מידע אישי בתיקים השמורים במדור לחקר המשפחה (סיפורים

נוספים מתולדותיו ותוארו במגוון "עת-מול" של יד בן צבי). מאחורי כל פריט בתערוכה, שאצרה אילת הלל כהן אורגד, מסתתר סיפור היסטורי רי לאומי. חלק מהמוצגים רלוונטי גם בימינו, לרבות מכתב

ה"סטטוס-קוו" ששלח בן גוריון אל אגודת ישראל העולמית ב-10 ביוני 1947. במכתב כתב ראש הממשלה לעתיד כי "שמע על מבוקשכם בדבר הבטחת ענייני האישות, השבת, החינוך והכשרות במדינה היהודית

לכשתקום בימינו", ומבטיח כי המדינה שתקום תנהיג יום מנוחה חוקי בשבת, וכי אוכל כשר יוגש בכל "מטבח ממלכתי". רבים מהפריטים מעניינים בעיקר בזכות האדם שכתב אותם, כמו מחברת הרשימות של טרומפלדור מ-1915, שבה כתב בעת שפיקד על גדוד נהגי הפרדות במלחמת העולם הראשונה – המסגרת הצבאית היהודית הראשונה בהיסטוריה המודרנית. באחד הדפים תיאר עבירות משמעת של חיילים לצד התלבטותו על העונש המתאים. בשנה שעברה הובאה לארכיון גם אחת הפרותות של טרומפלדור, וכעת היא נמצאת במעבדת השימור.

פריט מסקרן נוסף הוא כרוזה לעידוד תשלום מס "כופר היישוב" על משקאות חריפים מ-1938. באותה שנה ארגן "הוועד הלאומי" גביית מיסים מיוחדת לצורכי בטחון עקב התערערות המצב הביטחוני. "הצרכן העברי! שתה בירה ויינות מתוצרת הארץ הנורשאת עליה את תו 'כופר היישוב'. השותה בירה ויינות מתוצרת חוץ משתמט מחובתו האזרחית והלאומית", נכתב בכרוזה.